

השיעור השבועי

גיליון מספר 317

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בביה"כ היזמים ומשודר דרך הליון והרדיו ובקוויים רבים. מיסודו של מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל

הרב המקדים: הגאון רבי יהודה כהן שליט"א והגאון רבי בן ציון מוצפי שליט"א

כותב השיעור: הרב דביר מרץ שליט"א
עורך השיעור: הגאון רבי יצחק לוי שליט"א
רבה של נשר וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

ירושלים	ניסה	יציאה	ר"ת
17:44	18:34	19:12	
17:41	18:31	19:08	תל אביב
17:41	18:31	19:09	חיפה
17:41	18:34	19:11	באר שבע

פרשת וירא | י"ז חשוון תשפ"ב

הלכות שביעית

הילולת רבי יהודה צדקה זצ"ל. האם איסורי שביעית על הגברא או בחפצא. אמירה לגוי בשביעית. אמירה לגוי בשבת ובשאר איסורים. שנים שעשאוה בשביעית. גרמא בשביעית. גינה משותפת עם שכנים לא דתיים. נשים בשביעית. אילת דינה כחול"ל. אברכים צריכים לצאת לערי השדה ולזכות את הרבים

תשבות, שלא תזרע ולא תיחרש ולא תקצר, או המצוה בגברא, שהאיש לא יעבוד את הקרקע, ובחקירה זו יש שתיים עשרה נפקא מינה³.

אמירה לגוי בשביעית

ה. נפקא מינה ראשונה, בדין אמירה לגוי בשביעית, בעל השדה עצמו שהוא יהודי ואינו עובד, האם מותר לו לקרוא לגוי ולומר לו, תזרע בשבילי, תקצור, תבצור, תחרוש, או אסור. אם המצוה בחפצא, התורה צוונה "וְשִׁבְתָּהּ הָאָרֶץ" (ויקרא כה, ב), כלומר שעל בעל השדה לדאוג שהארץ תושבת, ואם יאמר לגוי שיעבוד בה הרי אינה שובתת. אבל אם המצוה בגברא, יתכן שכל האיסור הוא על היהודי בעל השדה, אבל אם אומר לגוי מותר, ודוקא בשבת מצינו איסור אמירה לגוי, כי שבת היא חמורה מאוד, שיש עליה עונש סקילה, אבל בשאר איסורים אולי אין איסור אמירה לגוי.

שביטת בהמתו

ו. יש נידון דומה בהלכות שבת, בדין שביטת בהמתו, אדם שיש לו חמור או סוס וכדומה, צריך שבהמתו תשבות בשבת, ואפילו יסיר את האוכף שעליה, כדי שלא תצא אתו לרשות הרבים. מה הדין אם נתן את סוסו לגוי, ואמר לו תחזיר לי אותו בערב שבת, ולא החזיר. דן בזה בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סימן טז) - לפני כמעט 300 שנה - באחד שמושל העיר רוצה לשכור את סוסו, כיצד עליו לנהוג כדי שלא יעבור על איסור שביטת בהמתו, שנאמר "לְמַעַן יִנָּחַם שׂוֹרֶךְ וְיִמְכַרֶּךָ" (שמות כג, יב).

יפקירנה לגוי

ז. מרן השלחן ערוך (סימן רמז סעיף א) כתב פתרון: ואם השאילה או השכירה לאינו יהודי, והתנה עמו להחזירה לו קודם השבת ועיכבה בשבת, יפקירנה בינו לבין עצמו - אף שבדרך כלל הפקר הוא בפני שלושה כאן הקילו חכמים - קודם השבת, או יאמר בהמתו קנויה לאינו יהודי, כדי שינצל מאיסורא דאורייתא. עכ"ל. ולכאורה כמו שעל שביטת בהמתו עובר אף אם הגוי עובד בה, הוא הדין בשביטת הקרקע בשביעית, שאסור לומר לגוי שיעבוד בקרקע שלו, ומשמע שמצות השביעית היא בחפצא.

חסום פרת

ח. עצם הדין של אמירה לגוי בשאר איסורים זה לא פשוט. בגמרא בבא מציעא (ז. א) איבעיא להו, מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרתי ודוש בה - הוא קמצן ולא רוצה שבהמתו תאכל משדהו - האם אומרים שאיסור אמירה לגוי בשבת, הוא משום חומרת השבת שיש בה איסור סקילה⁴, אבל בחסימה שהיא איסור לאו - וכן בשאר איסורים - אין איסור אמירה לגוי, או נאמר שאין

לא עושה שום איסור, אבל אם הוא הקנאה, הרי הוא מוציא מרשותו ומעביר לרשות אחרת, והרי זה כמקח וממכר, וממילא יהיה אסור להפקיר בשבת. ונפקא מינה גם בערב פסח שחל בשבת, אם מותר לעשות ביטול חמץ ולהפקירו, או לא. מרן זצ"ל בספרו חזון עובדיה פסח (עמ' נג) כתב על כך בקיצור, אבל זה מעט המחזיק את המרובה. למסקנא מותר להפקיר בשבת.
⁵ במזיד, עם עדים והתראה. ובמזיד בלי עדים והתראה חייב כרת. ובשו"ג חייב חטאת, כמבואר ברמב"ם (פ"א מהל שבת ה"ב).

ענותנותו של הרב יהודה צדקה

א. 'אומר דברים אחדים על הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל שמחר בלילה ליל פטירתו, מרן זצ"ל למד אצלו בילדותו, שהרי ההפרש בגיל בינו לבין מרן זצ"ל היה 11 שנה, ועם כל זה הענווה שלו כלפי מרן היתה מיוחדת, עוד לפני כששים שנה כשמרן היה גר ברחוב אלקנה, היה מגיע להקביל את פניו בפסח ובסוכות, איפה ראינו רב שמגיע אצל תלמידו לביקור חג? מלבד ענותנותו המיוחדת, הוא הבין את גדלותו של מרן זצ"ל. בענותנותו הרבה, כשהיה מגיע אצלנו לשיבת חזון עובדיה למסור שיחות, לא היה אומר חידושים עמוקים ודברי מחשבה כמו שרגילים בשיבות, אלא דברים פשוטים החודרים אל הלב, ודברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב. וגם מרן זצ"ל אהבו אהבה גדולה, למרות שהיו ביניהם כמה חילוקי דעות, כגון עניין הבחירות כידוע, אפילו הכי אהבו אחד את השני אהבה עזה.

לשכת הגזית

ב. לפני כ-35 שנה, מרן והרב צדקה והרב בן ציון אבא שאול זצ"ל, היו מגיעים מידי פעם למשרד בשיבת חזון עובדיה, ודנים בענייני מעיין החינוך התורני, מה ילמדו, איך מקימים תלמוד תורה פה, תלמוד תורה שם. הרב צדקה היה יזום, כששאלו אותו שאלות, לא הסתפק רק בתשובה, אלא דרש וחקר והתעניין, והיה הולך ממקום למקום לזכות את הרבים. פעם מרן זצ"ל אמר (בהפסד שנדפס בחו"ע תענית עמ' תפט), בכל מקום שאני הולך, אני רואה שכבר הקדימני הרב צדקה. המידה הזו חסרה לנו, הרבנים צריכים לזום ולהתערב יותר.

פעיל ונמרץ

ג. מי כמו מרן זצ"ל שהיה יזום דברים, פעמים רבות היה אומר: תקראו לי את פלוני, תקראו לי את פלוני, היה קורא לנציגים שלו בכל הארץ, כמאמר וחמישים ערים, ואומר: תגיד, מה עם המקוה אצלכם, מה עם תלמוד תורה, מה עם בית כנסת פלוני שבאו לפני ושטחו איזו בעיה שיש להם. מי שאיכפת לו מעם ישראל הוא יזום דברים, לא אומר אני לא מתערב, אלא מביע דעתו דעת תורה בכל דבר, זה מנהיג אמיתי! יהי רצון שזכותם תעמוד לנו, בפרט לעת הזאת שאנשי השלטון מתכננים לנו כל מיני גזרות בענייני הגיור ועוד, אם רבני ערים יגייירו נצטרך להתחיל לפתוח ספרי יוחסין, מה יהיה?! הקב"ה יפר עצתם ויקלקל מחשבותם, ונזכה לגאולה השלמה.

שביעית בחפצא או בגברא

ד. בשיעורים הקודמים הזכרנו את החקירה הידועה, האם איסורי עבודה בשביעית הם בחפצא או בגברא², כלומר האם המצוה בחפצא, שהקרקע

¹ א.ה. ראה דברי פתיחה מהגרבי"צ מוצפי בסוף הגיליון.
² הסברנו את המשגים הללו על פי הגמרא והראשונים [ראה גיליון השיעור השבועי מס' 315 אותיות יט, כ].
³ אמרתי כמה פעמים, כל חקירה שאין בה נפקא מינה אינה חקירה, אם חוקר בדרך לימוד, ישאל מיד, מה נפקא מינה? אם אין, ימשיך הלאה.
⁴ אם לא הפקיר קודם השבת, נחלקו הפוסקים אם ראשי להפקיר בשבת. דין הפקר בשבת תלוי בנידון, האם הפקר הוא סילוק רשות או הקנאה, אם הוא סילוק רשות, המפקיר בשבת

חילוק. והגמרא שם רצתה לפשוט הספק מכך שאסור לבן נח לסרס את בהמתו, ואם כן הוא הדין לשאר איסורים, ושוב דחתה.

דעת הראב"ד

ט. נחלקו הראשונים מהי מסקנת הסוגיא, דעת הראב"ד (הובא ברא"ש ב"מ פ"ז סימן ו) שהגמרא לא פשטה את הספק, ואם כן יש לפסוק הדין ככל תיקון בש"ס, שבדבר דאורייתא הולכים לחומרא ובדבר דרבנן הולכים לקולא, ובממונות לא מוציאים מהמחוק, וכאן שהאיסור אמירה לגוי הוא לכל היותר מדרבנן, הולכים להקל, ולהלכה אין איסור לומר לגוי חסום פי פרתי ודוש בה. אם כן, הוא הדין שאין איסור אמירה לגוי אף בשביעית. אמנם יש סתירה בדברי הראב"ד, כי בהשגותיו על הרמב"ם (בהשגות פ"א מהלכות כלאים ה"ג) משמע שיש איסור.

אמירה לגוי בשבת

י. במלאכות שבת, יש איסור מדרבנן לומר לגוי, אם כי הסמ"ג (לאיון עה) - העתיקו מרן הבית יוסף (ס"ח רמז) בשתיקה - הביא דברי המכילתא (בא פרשה ט) על הפסוק (שמות יב, טו) "כל מלאכה לא יעשה בהם", שלא תהיה לך אפשרות של עשיית מלאכה, לא אתה תעשה, לא חבריך, ולא יעשה העכו"ם מלאכתך. וכתב הסמ"ג שמדברי המכילתא שהביאה פסוק, משמע שאיסור אמירה לגוי מהתורה, אבל שואל, אם כן איך התירו לעשות מלאכה בקבלנות על ידי גוי שעושה בביתו בצניעה, למשל, יכול לומר לחייט גוי, תשמע, בעוד שבועיים יש לבני חתונה, נתפטר לי חליפה ואשלם לך, או מי שרוצה להוציא ספר, ונותן לגוי להקליד אותו, ואומר לו, תקח את הספר, ובעוד שבוע אני צריך שיהיה מוכן. אף שידוע שלא יספיק אם לא יעבוד בשבת, כיון שעושה בביתו מותר. ואילו אמירה לגוי היתה מדאורייתא, מה איכפת לי היכן עושה מלאכתו, לכאורה משמע מדין זה שכל האיסור מדרבנן. אבל בסוף דבריו מצדד הסמ"ג, שלדברי המכילתא הוא לימוד גמור, ואם כן לפי התנא ששנה את המכילתא, אמירה לגוי אסורה מדאורייתא, דלא כהתלמוד שלנו.

להודיע את חומר העניין

יא. אולם מרן הבית יוסף (סימן שז) הביא כמה וכמה פעמים את דברי הרמב"ם (פ"ו מהלכות שבת ה"א, יא) שאמירה לגוי שבות, ועל פי זה דן באופנים של שבות דשבות, וכי נאמר שיש סתירה בבית יוסף? אלא לעולם, לדעת מרן אמירה לגוי שבות דרבנן, כמשמעות התלמוד שלנו, ומה שהביא את דברי המכילתא, בא לומר את חומר העניין, שלא תחשוב, מה בכך שאומר לגוי, וכי הוא מצווה?! את תלזל, תדע שיש מי שאומר שאמירה לגוי אסורה מהתורה, אבל לעולם איסור אמירה לגוי הוא מדרבנן. וכן הסכמת כל הפוסקים, כך כתבו האליה רבה (סימן רמג סק"א), הגאון מוילנא (בהגהותיו על המכילתא הנ"ל), החיד"א (בברכי יוסף סימן רמג סק"א, ובמחזיקי ברכה סימן רמז סק"ד), המשנה ברורה (בשער הציון סי' רמג סק"ז), ועוד. כי גם אם לדעת המכילתא אמירה לגוי אסורה מהתורה, התלמוד שלנו חולק על זה, ואין צריך לחוש לה כלל.

שליחות לחומרא

יב. ישנם שלושה טעמים מדוע אסור לומר לגוי שיעשה מלאכה בשבת, טעם אחד, כתב רש"י (שבת קג. ד"ה מאי טעמא, וב"מ עא: ד"ה אדעתא) שאיסור אמירה לגוי הוא משום שליחות, ושלוחו של אדם כמותו. ואף שאין שליחות לגוי, כמו שדרשה הגמרא (קידושין מא:). על הפסוק "תרימו גם אתם", לרבות שלוחכם, מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית, ולכן אי אפשר לשלוח גוי להפריש תרומות ומעשרות או חלה, אבל לחומרא יש שליחות לגוי, כי עדיין אם אומר לו, תדליק את החשמל או תעשה שאר מלאכות בשבת, הוא נראה שלוחו לחלל שבת. וכן כתבו הגהות מיימוניות (פ"ו מהל' שבת אות ב), השיטה מקובצת (ב"מ עא: בשם הריטב"א, הלבוש (סימן שז סעיף ב), ספר בית מאיר (אה"ע סי' ה סעיף יד).

דיבור חול

יג. טעם שני, כתב רש"י במסכת עבודה זרה (טו. ד"ה כיון), שאיסור אמירה לגוי הוא משום "ודבר דבר" (ישעיה נח, ג), שלא יהיה דיבורך בשבת כדיבורך בחול. כלומר שאם יאמר לגוי: תדליק חשמל, תדליק מזגן, תכבה גז, נמצא מדבר דיבור חול בשבת. אמנם לפי טעם זה לבד אין לאסור לומר לגוי מערב שבת, אבל יש לנו עוד טעמים, וכמו שהביא רש"י עצמו לעיל טעם נוסף, משום שליחות לחומרא.

שלא תהא שבת קלה

יד. טעם שלישי, כתב הרמב"ם (פ"ו מהלכות שבת ה"א): אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת אף על פי שאינו מצווה על השבת, ואף על פי שאמר לו מקודם השבת, ואף על פי שאינו צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת, ודבר זה אסור מדברי סופרים, כדי שלא תהיה שבת קלה בעינינו ויבואו

לעשות בעצמם. כלומר, אם כל דבר יאמר לגוי, "תכבה את התנור", "תדליק את המאוורר", כאשר הגוי לא יגיע, היהודי ילך ויעשה בעצמו, כי השבת נהייתה קלה בעיניו. ולפי כל הטעמים הללו, איסור אמירה לגוי בשבת הוא מדרבנן, וכך הסכמת רוב הראשונים, הרמב"ם (שם), הרמב"ן (על התורה שמות יב, טז), התוספות (בבא קמא פ: ד"ה אומר), המאירי (שבת קל), האור זרוע (סימן ל) ועוד.

נפקא מינה לשביעית

טו. האם גם בשביעית יש איסור אמירה לגוי? לכאורה זה תלוי בטעמי האיסור בשבת, לפי הטעם של דיבור חול, זה לא שייך בשביעית, מותר לומר בשביעית: בשנה הבאה בע"ה אזרע ואחרוש ואקצור, אבל לפי הטעם של שליחות לחומרא, הלא גם בשביעית הגוי שליח של ישראל, ויש לאסור. וגם לפי טעמו של הרמב"ם שלא תהא שבת קלה בעיני הבריות, יש לחוש שלא תהא השביעית קלה בעיני הבריות, ואם יתן לגוי לזרוע ולקצור, שביעית תהיה קלה בעיניו, ומחר מחתריים כשהגוי לא יגיע, יבוא היהודי ויעשה את המלאכות בעצמו.

דעת הרמב"ם

טז. התוספות בבבא מציעא (ז. ד"ה אבל) - לפי כמה גרסאות, אם כי מהרש"ל מפסקים בהם - משמע שיש איסור אמירה לגוי בשביעית. הרמב"ם (פ"ג מהלכות שביעית ה"ג) כתב, אסור לומר לגוי חסום פי פרתי ודוש בה. משמע שאיסור אמירה לגוי אינו רק בשבת, אלא אף בשאר איסורים, והוא הדין בשביעית. והנה בספר אור לציון (שביעית עמוד קכד) כתב, דמאחר שבני ספרד קיבלו עליהם הוראות הרמב"ם במקום שמרן לא גילה דעתו, על כן בני ספרד רשאים להקל כדעת הרמב"ם, שהאיסור הוא בגברא ולא בחפצא, ודייק כן ממה שכתב הרמב"ם (פ"א מהל' שמיטה ויובל ה"א) "לשבות מעבודת הארץ". אבל במחילה מכבוד תורתו, אין הכרח מדברי הרמב"ם שהוא איסור גברא, כי אף אם הוא איסור חפצא, בודאי שהאיסור לעבוד בקרקע מוטל על האדם. ועוד, שהרמב"ם בתחילת כל פרק כותב את רמזי המצוות, ושם כתב (בתחילת פ"א מהלכות שמיטה): "שתשבות הארץ בשביעית ממלאכתה", ומשמע שהמצוה בחפצא (פ"א מהל' שמיטה ויובל ה"א) כתב, האבן עזרא (ויקרא כה, ב), תוס' רי"ד ותוס' רבנו אלחנן (עבודה זרה טו:), הסמ"ג (עשין קמז), הבאנו דבריהם בילקוט יוסף (שביעית, עמ' קלח). ולפי זה אמירה לגוי אסורה בשביעית.

הסוגיא נפשטה לחומרא

יז. גם הרא"ש (ב"מ פ"ז סימן ו) חלק על דברי הראב"ד (ראה לעיל אות ט), וסבר שהסוגיא במסכת בבא מציעא נפשטה לחומרא. גם מרן בשלחן ערוך (ח"מ סי' ש"ח סעיף ו) פסק את דברי הרמב"ם להלכה, שאסור לומר לגוי חסום פי פרתי ודוש בה. כלומר שבכל איסורי לאוין יש איסור אמירה לגוי, כפי שביאר הרמב"ם (שם). וכך דעת להקת ראשונים, מהם הרשב"א והריטב"א (ב"מ ז. טז) ותלמידי רבינו יונה (ע"ז מג:). והסמ"ג (לאיון קפד) והיראים (ס"ס קסח), כולם סברו שיש לפסוק לחומרא. כל שכן בשביעית שלדעת רוב הראשונים המצוה בחפצא, שיש איסור אמירה לגוי.

שבות דשבות במקום הפסד ממון

יח. לפני למעלה ממאתים שנה בשנת השמיטה, היתה אלמנה אחת שהלוותה מעות לגוי, ואמר לה שבסוף זה יקנה עבורה חטים, וזירעם בקרקעו עבורה, ובהגיע עת הקציר בשנת השמיטה, שלח לה הגוי שתבוא לאסוף את תבואתה. היה חשש שהגוי לא ישלם לה, ובכך יכלה להציל כמנו את התשלום, אבל מתוך היראת שמים שלה, הלכה לחכמי ירושלים ושאלה אם תבואתה זו מותרת באכילה ובהנאה. הראשון לציון הרב יונה משה נבון (בשו"ת נחפה בכסף ח"ד סימן ד) התיר לה, כי אף שמצוות שביעית היא בחפצא, מכל מקום הרי היא לא צוותה עליו, אלא הוא אדעתא דנפשיה קעביד, וכמו בהלכות שבת שאם עשה על דעת עצמו ולטובתו מותר. ועוד שהרי השביעית בזמן הזה מדרבנן, והרי זה שבות דשבות במקום הפסד ממון גדול.

להקת אחרונים

יט. כך כתבו להקת אחרונים, שמצוות השביעית היא בחפצא, מהם הברכי יוסף (בשיירי שיריים סימן שלא), הגאון רבי ישראל מאיר מזרחי - היה דין בירושלים - בשו"ת פרי הארץ (ח"ג סימן ד), שו"ת אדמות קודש (ח"ב סימן טט), הגאון רבי אליהו מני (סימן קט) - אב בית דין חברון, שו"ת ציץ הקודש (ח"א סימן טז אות ז), מהר"ל דיסקין (סימן כז אות כד) - שם דן האם מותר לומר לגוי לנטוע

חשבון. הדין הוא שמוטר, כי הגוי אדעתא דנפשיה קעביד, אם היה לו זיכרון טוב לא היה צריך לרשום, ומה שהוא רושם זה בשביל עצמו, שלא ישכח.

אנשים מתארחים בבית מלון בשבת, ולוקחים לחדר תוספות של מיני מאכל, שאינם כלולות בארוחות המלון, בא המלצר הגוי ורושם: חדר 3 לקח קולה, ובמציאת שבת עושים

אין שמיטה באילת

כד. באילת מותר לזרוע לקצור בשביעית, כי אילת דינה כחוץ לארץ, ככל הערבה הדרומית ולמטה. כך תפס מרן זצ"ל בפשטות. אני מדבר רק מצד קדושת הארץ, אבל יש להדגיש שהיא נחשבת מדינת ישראל, שלא יקחו אותה הערבים... בשו"ת אור לציון (ח"ג פרק כג אות יב) הפריז יותר ואמר, שצריכים לנהוג באילת יום טוב שני של גלויות, לקדש, להתפלל תפלה של יום טוב, לא להניח תפלין באסרו חג. אבל תבררו ותמצאו שאף אחד מהחרדים לדבר ה' שגרים שם, לא נוהג כך, כי יום טוב שני של גלויות לא תלוי בקדושת הארץ, אלא בקרבה לארץ. גם הגאון רבי ניסים אוחנה⁸ - היה רבה הראשי של עזה לפני קום המדינה - סבר שעוזה דינה כחו"ל לעניין מעשרות, אבל לגבי יום טוב שני של גלויות, דינה כארץ ישראל לעשות שם רק יום אחד, כיון ששליחים יכולים להגיע מעוזה לירושלים להעיד בפני בית דין שקידשו את החודש. לפי זה אמרתי, הוא הדין לאילת, שהרי היום נסיעה לאילת היא שעות בודדות, ובמטוס פחות משעה, וכיון ששיירות מצויות, יעשו רק יום טוב אחד, ומי שיגיד לעשות שני ימים טובים, גורם לברכות לבטלה של התפלות והקידוש, ועוקר חובת תפלין, זו לא חומרא, אלא חומרא הבאה לידי קולא.

דיני ממונות

כה. בשנת השמיטה שעברה, נסעתי לאילת למסור שם שיעורים⁹, והנה בא אלי יהודי אחד משגיח כשרות, ואמר לי, הרב יכול לעזור לי? גוף מסוים ממונה הכשרות בעיר, פיטרו אותי מהעבודה, הייתי עובד בעירייה, עושה גידורים סביב לעצים, זורע ומזבל ומשקה, ועכשיו אמרו לי, הגיע שנת השביעית, אסור לך לעבוד! תמצא עבודה אחרת. פניתי לאותו גוף כשרות ואמרתי להם, למה פיטרתם אותי? שימשיך לעבוד, אילת דינה כחוץ לארץ, אם אתם רוצים להחמיר - תחמירו על עצמכם, אבל זה דיני ממונות, הוא יכול לתבוע אתכם לבית דין שתשלמו לו משכורת כרגיל. פחדו והחזירו אותו לעבודה.

נתיבות היא חלק מארץ ישראל

כו. יש דיון על נתיבות, האם היא קדושה בקדושת בארץ, ואכן יש סוברים שדינה כחוץ לארץ. כאשר הבבא סאלי הגיע לגור בנתיבות, קרא לגאון רבי יששכר מאיר, ישבו יחד וליבנו את הסוגיא (ראש גיטין), אשקלון כדרום, האם נתיבות מחוץ לקו או בפנים, ושני הגדולים הללו הגיעו למסקנה שנתתיבות דינה ככל הארץ. אם לא, הבבא סאלי היה חוזר ליבנה - מקום מגוריו הקודם - אותה עזב בגלל אחד שהיה מבזה תלמידי חכמים, היה מכנה רבנים בכינויי גנאי, ולא רצה לגור במקום כזה.

אברכים לא ישארו בירושלים

כז. לכן אברכים שרוצים לעבור לגור בנתיבות, אדרבה, מרן זצ"ל היה מעודד את האברכים שילכו לערי הדרום והצפון ויזכו את הרבים, ולא יישארו בירושלים, אלא אם כן גם בירושלים מזכים את הרבים, כגון שהולכים לנווה יעקב, ופותחים כוללים ותלמודי תורה. השבוע ביום רביעי הגעתי למושב של חילונים גמורים, הם אמרו שזו הפעם הראשונה שמגיע אליהם הרב הראשי, דברתי שם דברי מוסר, וראיתי עד כמה הם רחוקים, חלקם היו עם נזמים באף, פעם ראשונה בחיים שאני רואה את זה... בכניסה לקחו כיפות לבנות מהדוכן ונכנסו, וב"ה היו ציבור גדול וכולם הקשיבו. זה מחיה אותם! בחורים צעירים שלא יודעים כלום מסכנים, באו והקשיבו, סיפרתי להם כל מיני סיפורי ומעשיות.

ותעל שוועתם

כח. האברכים לא צריכים לחזק את הכוללים שבירושלים, אלא לחזק את הבעלי בתים, הם צמאים לדבר ה', הרבה מהמרקאים שאינם דתיים בעוונות הרבים, אבל הם מכבדים חכמים, צריך ללכת ולחזק אותם! יש אנשי מושבים שבאים אלי ובוכים, הם משוועים לרב, אבל אין להם תקן, ביררתי עם שר הדתות הקודם יעקב אביטן, ואמר לי שאין להם תקן, אמרתי לו, אז תעשה תקן! חבל... היה מושב שאנשיו התארגנו בעצמם לתת משכורת לרב, כי אין תקן.

⁷ אני זוכר בחודש אב תשכ"ט, אמריקה העלתה לראשונה חללית "אפולו 11" לירח, ובאותו מוצאי שבת הלכו קבוצת בחורים מיישיבת פורת יוסף קטמון לביתו של המקובל הצדיק הרב מרדכי שרעבי, ושאלו אותו, כבוד הרב, הלילה אמריקה שלחו חללית לירח, מה יש שם? דשאים, דשא סינטיטי... עצים, פרחים, שושנים, נהרות...? ענה להם בתוקף: אין שום דבר למעלה, הכל עפר ואבנים! מאיפה הרב יודע? אמר, כתוב בפתח אליהו, ובארעא אילנין ודשאין, אבל בשאר העולמות אין כלום. וכך היה, כשחזרו מהירח הביאו איתם צילומים, וכולם ראו שיש שם רק עפר ואבנים. למה? כי כאן בעולם יש בני אדם, והם צריכים אילנות ופרחים שעושים את האויר צלול.

⁸ הרב שרעבי היה מקובל אמיתי, אחרי שמילא כרסו בש"ס ופוסקים, למד קבלה, לא כמו היום שיש בעלי תשובה שלומדים חמש או עשר שנים, ועוברים ללמוד קבלה, נהיים

עצי אקליפטוס בשביעית, כי רצו באותו מקום שיהיה אויר טוב⁷, והתיר להם, שהרי זה שבות דשבות במקום צורך גדול, כי כל מטרתם היתה למנוע מחלות. משמע שבלי טעם זה אין להתיר אמירה לגוי, כי שביעית היא מצוה בחפצא. גם הגאון החזון איש (סימן יב אות 1) כתב שאסור לקחת קוף מאומן - לא מאומן של ברסלב... - ולאף אותו לחרוץ ולקצור בשביעית, כי מצות שביעית הקרקעות היא בחפצא של הקרקע, ואם כן מה לי על ידי ישראל, ומה לי על ידי גוי או קוף. גם רבי חיים קנייבסקי בספרו דרך אמונה (פ"א מהל' שמיטה ס"ק לג) כתב, שאין לנטוע אילנות סרק בשביעית, אפילו לגדר, ואפילו על ידי גוי, ואין להתיר משום שבות דשבות, כי אין בזה צורך רפואה. יש בזה עוד אריכות, אבל למסקנא, שורה תחתונה, אסור לומר לגוי שיעשה מלאכה בשביעית.

שנים שעשאוה

כט. נפקא מינה נוספת בחקירה אם שביעית היא בחפצא או בגברא, באים שנים וזורעים יחד, מכניסים את הזרע לאדמה ומכסים, וכן חורשים יחד, תופסים יחד מחרישה ידנית וחורשים, זה נקרא 'שנים שעשאוה', והנה לגבי שבת הם חייבים מדרבנן, שהרי בתורה נאמר (ויקרא ד, כו) "בעשותה אחת ממצות ה'", ודרשו חז"ל (שבת ג.) יחיד שעשה חייב, שנים שעשאוה פטורים, והשאלה מה הדין בשביעית? אם האיסור על הגברא, מותר, ואם על החפצא, אסור. לפי דיוקו של האור לציון בדברי הרמב"ם האיסור בגברא ומותר, אך לפי מה שאמרנו שלדעת רוב הראשונים האיסור בחפצא, אסור.

גרמא

כא. עוד נפקא מינה, האם מותר לעבוד את הקרקע בשביעית בגרמא, כגון לקחת את האשפה שבביתו ולפזרה בשדה, ובדרך אגב הוא מזבל ומשביח את הקרקע. לדעת החזון איש אסור, כי מצות השביעית בחפצא. אותו נידון יש לגבי אדם ששוטף את ביתו, והמים יורדים לגינתו דרך צינור, או שמי המזגן שלו מטפטפים בגינה ומשקים את הצמחים, אם מצות השביעית בחפצא, לכאורה צריך לדאוג שלא להשקות את הגינה אפילו על ידי גרמא, ואם המצוה בגברא, יש להתיר ככל התורה שמקילים על ידי גרמא. אמנם, לגבי דוגמא זו של שוטף ביתו והמים מגיעים לגינה, אף שלמסקנא המצוה בחפצא, פוסקים להקל, שהרי אפילו בשבת מקילים, משום שזה פסיק רישיה בגרמא, ובפרט אם השקה יום קודם, וכמבואר במסכת מועד קטן (ג.)¹⁰, וכל שכן בשביעית שיש להקל.

שכנים לא דתיים

כב. עוד נפקא מינה, שכנים לא דתיים שעובדים את הקרקע כמו בכל שנה רגילה, אומר להם, תשבתו בשביעית, אז לא יהיו פרחים, מה איכפת לכם?! תתחשבו בשכנים הדתיים! אבל הם לא שומעים, וזורעים ומשקים שלא לצורך. אם מצות השביעית בגברא, העיקר שהוא אינו עובד בקרקע, אבל להלכה בהמצוה בחפצא, צריך לדאוג שהקרקע תושבת, מה יעשה? יפקיר את חלקו בפני שלושה אנשים, ואינו צריך להפקיר בפני שכנים, אחר כך ינצלו את זה, ילכו לטאבו וירשמו הכל על שמים... לצערנו הרב בהרבה מקומות אלו מעשים שבכל יום, יש עיריות כמו עיריית ירושלים שברוך ה' מקפידים, וזרעו בשנה שעברה צמחים רב שנתיים שאינם צריכים טיפול שוטף, אבל יש עיריות שממשיכים לזרוע ולהשקות ולעבוד ולזמור בשביעית, ולכן יעשה כנ"ל, וכשמשלם את הארנונה ואת ועד הבית, יכוין שאין התשלום על המלאכות האסורות, אלא על תאורת החשמל, שטיפת חדר המדרגות, וכיוצא בזה.

נשים בשביעית

כג. עוד נפקא מינה, מה דין הנשים בשביעית, האם דינן כמו האיש או לא, למשל, אשה אלמנה שיש לה גינה בשביעית, האם גם לה אסור לעבוד בקרקע? אם המצוה בגברא, אולי זה נקרא מצות עשה שהזמן גרמא, פעם בשבע שנים, וכמו שפטורה מסוכה ולולב ושופר, תהיה פטורה משביעית, אבל אם המצוה בחפצא, מה לי איש מה לי אשה, צריכים לדאוג לחפצא של קרקעות ארץ ישראל, שיושבתו בשביעית.

הצלת נפשות

כט. גם לאילת מצוה ללכת לזכות את הרבים, ב"ה יש שם תלמוד תורה, סניף של "אור החיים" בראשות הרב אלבז, שזכה להציל נפשות רבות. פעם למד אצלי ביישיבה בחור מאילת, שבעבר למד בתלמוד תורה שם, ובחודש אולול שמעו שאני נוסע בקרוב למסור שיעורים באילת, וסיפר לי שהוא בן יחיד, ואמו התגרשה, והיא לא רוצה שילמד ביישיבה, ובכל פעם שחוזר הביתה נלחם אתה מלחמות, אבל כמה הוא יכול, הוא רוצה כבר לעזוב את הישיבה. שאלתי

דברי פתיחה מהגאון רבי בן ציון מוצפי שליט"א:

אותו, איפה היא גרה? אמר לי את הכתובת. נסעתי לאילת ומסרתי שם שיעורים, וכשגמרתי ביקשתי משני אנשים שיבואו איתי. עליתי לקומה הרביעית, והנה היתה שם אשה לא דתיה, בלי שרולים. אמרתי לה: איזה בן יש לך? איך זכית?! הבן שלך הוא הכי חשוב ביישיבה! הפרזתי על המידה, אבל לא משנה... היא אמרה: באמת? כל כך התרגשה, ואחר כך בירכתי אותה ברכות רבות. היום ב"ה הוא אברך והקים בית של תורה. כל אברך שמחפש היכן לגור, יחפש במקומות הללו, מצפון ומדרום, יש מושבים למעלה ולמטה, ויהי רצון שיזכו לזכות את הרבים ונוצה לגאולה השלימה, אמן כן יהי רצון.

ברשות מרן הראשון לציון, עטרת תפארת ישראל, בנם של קדושים, אראלים ותרשישים, מורנו הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א. מה אעשה, חזקה עלי גורתי שאדבר כמה דברי פתיחה.

מורי ורבותי, כולנו יודעים שהלילה חל ליל פטירת רחל אמונו ע"ה, ונשאלת השאלה, למה מכנים אותה "אמונו", הרי רוב השבטים לא נולדו מומנה, רק יוסף ובנימין? חז"ל (בבראשית רבה ע"ב, א) אמרו: על הפסוק **"וַיְהִי לַיְלָה וַיָּרְחֵל עַקְרָה"** (בראשית כט, לא), שהיתה עיקרו של בית, רחל היתה עיקר הבית של עם ישראל. איפה ראינו? אם מתבוננים יש שתי נקודות שברצוני לעמוד עליהם, רחל אמרה ליעקב, **"הָבֵה לִּי בְנִים וְאֵם אֶן מִתָּה אֶנְכִּי"** (בראשית ל, א), שואל המדרש (אגדת בראשית פרק נב), וכי אשה שלא הביאה בנים צריכה למות?! אלא אמרה לו, אם לא תתפלל לא יהיו לה בנים, ותיתן ח"ו לחלקו של עשו, מוטב לה למות מאשר להיות בחלקו של עשו הרשע! תראו את המסירות נפש של רחל אמונו. נקודה נוספת, אמר המדרש (איכה רבה פתיחתא כד), בשעה שנחבר בית המקדש, באו האבות כל אחד בתורו, וסיגרו על עם ישראל, אך הקב"ה לא השיב להם, באותה שעה קפצה רחל ואמרה, ריבוננו של עולם! ומה אני שאני בשר ודם, יעקב בא לבית אבא כדי לעבוד בשבילי, ונתן לו את לאה במקומי, ובכל זאת הכנסתי צרתי לביתי ולא קינאתי לה, מפני מה אתה מקנא לעבודה זרה שאין בה ממש. מיד נתגלגלו רחמי של הקב"ה ואמר, בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומם, שנאמר **"כֹּה אָמַר ה' מִנְעִי קוֹלֶךָ מִבְּנֵי וְעֵינַיֶךָ מִדְּמֵךָ כִּי יֶשׁ שָׂרָר לְפַעֲלֶתְךָ וְאֵם ה' וְשָׂבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב, וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאֶחָרֶיךָ וְאֵם ה' וְשָׂבוּ בְנִים לְגִבּוֹלֵם"** (ירמיהו לא, טו-טז). האבות הקדושים - אברהם יצחק ויעקב - עם כל מעלתם שהם רגלי המרכבה של הקב"ה, מי יכול לתאר מעלתם, ענקי רוח היו, ונחשו לא יכולים להתחיל תפלה בלי להזכיר שמותם, בכל זאת הקדוש ברוך הוא לא הבטיח להם כלום, אבל לרחל הבטיח.

ביקשו מאיתנו לבוא הלילה ולדבר קצת בשבחו של מורנו ורבונו ועטרת ראשנו, ראש הישיבה הגאון רבי יהודה צדקה, שיכינו ללמוד תורה מפיו, ומחר בלילה ליל פטירתו. רבותי, האיש הזה היה ענק שבענקים, הקדוש ברוך הוא שתל אותו בדור יתום זה, בתקופה הקשה של קום המדינה, שכל הגלויות התאספו ובאו לארץ ישראל, ומצב היהדות הספרדית בעיקר היה בכיר.

אני זוכר כשהייתי ילד בגיל ארבע, אבא הכניס אותי ללמוד בתלמוד תורה "תורת אהרן", שהיה נמצא על גבול הירדנים, והיינו מידי יום סופגים יריות מהלגיון הירדני, ומורנו הרב צדקה היה גר באותו רחוב - "רבי חיים עזר", אז "אהרן פישל" - והיה מגיע בכל בוקר מידי יום ביומו, במשך רבע שעה, ומסתובב מכיתה לכיתה ומחזק את התלמידים, רובם היו עולים חדשים, והוא חזק וגידל ורומם אותם, ועשה ירבות ונצורות לעם ישראל.

היה נלחם הרבה מאוד על החינוך, הוא הקים יחד עם מרן זצ"ל והגאון רבי בן ציון אבא שאלו את רשת שמעון החינוך הקדושים שהיום נקראת "בני יוסף", שה' יתן להם עוד כוחות להרבות תורה בישראל, ולקדש שם ה' בעולם כולו, כי משם יצאו חכמים ורבים ויראי שמים, וכל זה נזקק להני תלת צנתרי דדברה שיכינו להם בדרונו. בעונות הרבים היום אינם איתנו, אבל יש לנו נחמה אחת, שגדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם.

אספר מעשה שאול שבתינו ממונו את האישיות של ראש הישיבה ע"ה. לא רחוק מכאן, שבכונת מוסקל הנביא, היה בית ספר בשם "מוריה", עליו נאמר "מוריה" לא המורים", לא עליכם... היה שם מנהל אחד שהתחיל כל מיני שיעורים פסולים נגד הדת, והוא כביכול עם כיפה... שמע את זה הרב צדקה, קרא לכמה בחורים, והוציא מודעות וכרוזים בכל העיר, "חזרו נעץ ציפורנינו בחומות החינוך בירושלים!" המילים הללו, לא פחות! אחר כך הציבור התחילו להתעורר, כי הרבה מהורים התלמידים שם היו משלנו, אני מכיר הורים מבית כנסת היודים שבניהם למדו שם, אבל הוא הרעיש עם כל עולמותו.

ומה עשה החצופים האלה? הגישו נגדו תלונה במשטרה! בוקר אחד - אני זוכר כמו היום - רבע שעה לפני שהיה צריך לצאת לישיבה, הגיע קצין אליו הביתה, ושאל, אני יכול לדבר אתך? אמר לו הרב: בבקשה. אמר הקצין, הגישו תלונה על כבודו, שהסית, המריד - כל יום יש להם סעיפים אחרים... נגד בית ספר מוריה. והוסף, אני מכבד אותך, אני יודע שאתה אהוב על הבריות, אבל אני עושה את תפקידי. השיב לו הרב תשובה ניצחת, תגיד לי, מי שלח אותך? ראש אגף החקירות, ומי ממונה עליי? מכפד המחוז, ומי ממונה עליו? המפקח הכללי, ומי ממונה עליו? שר המשטרה, ומי ממונה עליי? ראש הממשלה, ומי ממונה עליו? לא יודע, לא מכיר... אמר לו הרב, תדע, אתה עשית את תפקיך, וגם אני עשיתי את תפקידי, הממונה עלי זה משה רבנו ע"ה, והממונה עליו הוא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, שהזכיר אותנו לשמור על חינוך הילדים, על גידול הבנים בדרך התורה. והוסף ואמר לו את המילים הללו, מובא בזוהר (רע"מ פרשת יתרו דצ"ג ע"א) על הפסוק "לא תעשה לך פסל ואת תמונתה", מי שלא מלמד את בנו תורה, לעתיד לבוא כעליו ממחנת לכסא הכבוד, ידונו אותו ויגידו לו, עשית פסל והשתחווית אליו! יאמר: אני?! הייתי שובר ומנתץ פסלים... יאמרו לו: כן, גידלת בן שלא לומד תורה, זה נקרא פסל! ועוד אמרו חז"ל (במסכת שמחות פ"ד ה"ג), כל מי שיש לו בן ואינו מלמדו תורה, כאילו קוברו בחייו.

דברי מרן שליט"א: חזק וברוך לכבוד ידידנו הגאון הגדול, מרביץ תורה, מקים עולה של תורה, הגאון רבי בן ציון מוצפי שליט"א, יהי רצון שישמך עוד לזכות את הרבים, בתורה שבכתב - יש לו בן פורת יוסף עשרות ספרים נפלאים - וגם בתורה שבעל פה - פה מפיך מרגליות - שנזכה לשמוע אותו עוד רבות בשנים, בבריאות איתנה ונהורא מעליא, ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה.